

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Tabiat Işığı ile Hakikati Arama

René Descartes

Descartes, ölümünden sonra yayımlanan, aklın ve yetilerinin kullanılması yoluyla hakikate nasıl ulaşılacağı üzerine bir deneme olarak kaleme aldığı eseri *Tabiat Işığı ile Hakikati Arama* ile öncelikle “tabiat ışığı” belirlemesini tanımlıyor ve Türkçede “Düşünüyorum o halde varım” olarak ünlenen *Cogito ergo sum* aforizmasının hiçbir kuşku götürmeyeceği üzerine oluşturduğu felsefesinin temelini anlatıyor.

Eudoxe, Poliandre ve Epistémon adlarını verdiği hayali üç kişinin konuşması aracılığıyla kendi felsefi ve düşünsel dünyasını mükemmel bir biçimde ifade eden Descartes, şu yaklaşımın kanıtlanmasını amaçlıyor:

“Tabiatın saf ışığı, sıradan bir insanın dine ve felsefeye ihtiyaç duymadan her şey hakkındaki düşüncesini, görüşünü belirler ve en gizemli bilimlerin derinliklerine bile ulaşır.”

internet satış
saykitap.com

12,50 TL

ISBN 978-605-02-0836-8

9 786050 208368

SAY YAYINLARI

sayyayincilik.com

facebook.com/sayyayinlari

twitter.com/sayyayinlari

instagram.com/sayyayincilik

TABIAT IŞIĞI İLE HAKİKATİ ARAMA

René Descartes (1596-1650)

Felsefede yepyeni bir kulvar açtı, modern felsefede rasyonalist geleneğin en önemli başlatıcısı sayıldı. Ardından gelenler onu eleştirse de takip etse de, hem kıta felsefesinde hem de analitik felsefede bambaşka izlerle felsefeyi zenginleştirdiler. “Düşünüyorum, öyleyse varım” felsefenin belki de en bilinen mottosu haline geldi. *Aklın Yönetimi İçin Kurallar, Yöntem Üzerine Konuşma, Meditasyonlar, Felsefenin İlkeleri ve Ruhun Tutkuları* en bilinen eserleridir.

TABIAT IŖIĐI İLE HAKİKATİ ARAMA

RENÉ DESCARTES

Fransızcadan çeviren:
Sanem Sollers

Say Yayınları

Tabiat Işığı ile Hakikati Arama / René Descartes

Orijinal adı: *La recherche de la vérité par les lumières naturelles*

Yayın hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0836-8

Sertifika no: 10962

Fransızcadan çeviren: Sanem Sollers

Kapak uygulaması ve sayfa düzeni: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık

Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 674 93 54

Matbaa sertifika no: 45501

1. baskı: Say Yayınları, 2015

2. baskı: Say Yayınları, 2021

Say Yayınları

Ankara Cad. 22 / 12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com

www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

www.instagram.com/sayyayincilik

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22 / 4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

Ne Yapıyorum, O Halde Varım?	7
Descartes'ın Kronolojisi.....	11
Tabiat Işığı ile Hakikati Arama	17

NE YAPIYORUM, O HALDE VARIM?

Hiçlik düşüncesinin kendisi, hiçliği düşünen bir düşüncenin olması nedeniyle bertaraf edilir. Hiçlik, mutlak surette hiçlikle anlaşılabilecek bir şey değildir. Ona eklenen bir şeyin olması gerekir ki, anlamı varsa şayet, kavranabilsin. Bu düşünce, her türden nihilizmin aşılması için temel teşkil eder ve akli olanı akli olmayandan, irrasyonelden ayırmanın ölçütünü verir bize. Sadece epistemolojik ya da ontolojik değil, politik bir işleve sahiptir. Hegel, *Felsefe Tarihi Üzerine Dersleri*'nde, "[g]erçekten var olan hiçbir şey ya da o şeyin mükemmelliği, varlığın orijinal nedeni olarak Hiçliğe sahip olamaz[; çünkü hiçlik herhangi bir şeye yüklenebilseydi düşünceye de yüklenebilirdi, o zaman da 'ben hiçim çünkü düşünüyorum' diyebilirdim" alıntısını yapar Descartes'tan ve ekler: "Descartes burada bir ayrım çizgisine, bilinmeyen bir ilişkiye varır; neden kavramı ortaya çıkmıştır ve bu bir düşünce olsa da belirli bir düşüncedir. Spinoza bunu açıklarken şöyle der: 'Kavrayışlar daha az ya da daha çok gerçeklik içerirler, ve bu uğraklar düşüncenin kendisi kadar açıktırlar, çünkü yalnızca düşündüğümüzü değil nasıl düşündüğümüzü de söylerler.'"¹

Burada problem, düşünmenin içeriğe her daim eşlik etmesinin modern felsefeyi belirleyici nitelikte olması değil, varlığın farklı uğraklarının bir mükemmellikte içerilmesidir. İlki

1 G.W.F. Hegel, "Descartes", Çev. Doğan Şahiner, *Cogito* "Öyleyse Descartes", Sayı 10, YKY, İstanbul, 1997, s. 142.

düşünmede bir kopuşu, ikincisi ortaçağ düşüncesinin sürekliliğini temsil eder; adını anmışken söylemek gerekir. Spinoza da bu sürekliliği devam ettirir. Hegel için önemli olan, düşünce ile varlığın birliğinde ortaya koyulan içeriğin kanıtlanmış olmasıdır. Bu bizi, düşünmenin içeriğe her daim eşlik etmesi düşüncesinin önemine, ama içeriğin, dolayısıyla düşünce ile varlığın birliğinde ortaya koyulan içeriğin belirlenmemiş olmasına, soyut birlik olmasına, somutluk kazanmamasına götürür. Kanıtlanmış olması, kesinlik düşüncesi salt Kartezyen düşüncenin devamı olarak görülemez. Deneyimde ortaya koyulanın aktarılması ve ortak bir kavrayışın olması için kanıtlama şarttır. Kanıtlanmamış olanın aktarılması mümkün müdür? Bu da bizi her türden irrasyonelliğe, mistik ya da değil, inançlara götürmez mi? Kavranamaz olanın bilgisi deneyime eşlik ettiğinde bu deneyimin bilgisinde bir ilerlemeden bahsedebilir miyiz?

En yüksek gerçeklik fikrinin kendinde, zihinde temsil edilebileceğini idrak etmek değilse de, varlığın onda zorunlu olarak içerilmesi² problematiktir. Hegel bir yerde, “[p]eki ama sonlu şeylerden yola çıkıp sonsuza varılabilir mi?” diye sorar. “‘Dahası,’ der Descartes, ‘bu kavram’ bizim tarafımızdan yapılmamıştır. Descartes onun bize esinlenen ebedi bir gerçek olduğunu söyler.”³ Mesele yaratamadığımız mükemmellikleri kendimizde bulmayıp Tanrı’nın onları bize vermesinden emin olmamız değildir. Mükemmel olmasa da yaratabildiğimiz/meydana getirebildiğimiz şeylerin bir tür temsil nesnesi olmaması, bizatihi bizim eylemimiz/edimimiz sonucu ama eylemimize eşlik eden kavrayıcı/spekülatif düşünmeyle bilimizin hakiki nesnesi haline gelmesidir. Varlığa belirlenim kazandıran şeyin düşünce olması da eylem olması da önem-

2 A.g.e., s. 143.

3 A.g.e., s. 143.

lidir, fakat “kendi için olan”ın varlıkta ne tür farklılaşmalarla belirlenim kazandığı gerçeğinin üstü örtülmemelidir. “... [M]evcut olan varlık kavramının kendisi, kendinin-bilincinin olumsuzudur; düşüncenin dışında değildir, ‘düşüncenin dışı’ düşüncesidir.”⁴

Nedenlerin bilgisinin düşünmenin bizatihi kendinde olması veyahut varlığın bizatihi kendinde olması, Descartes’ın ve Spinoza’nın ortaya koymuş oldukları paradigma değişikliğinin temel yönleridir. Bunu Hobbes’un ve diğerlerinin izlemesi felsefenin yönünü değiştirmez. Kendinden-belirlenim ya da öz-belirlenim düşünce ile varlığın, özellikle nesnelliğin birlikte ele alınması için süreci başlatır. Burada felsefenin karşıtlıklarda kalmaması, temsilî düşüncede ya da refleksiyonda kalmaması esastır; kendinde ve kendi için olan kavramsallaştırmasının Hegel’den Marx’a, Lukács’tan Sartre’a uzandığı güzergâh, meselenin kalbine giden atar damarı verir. Descartes’tan Kant’a uzanan dualizmlerin yarattığı düşüncede soyut birlik ya da içeriğin soyutlaması yoluyla teoride ya da pratikte düşüncede çağlar boyu sürecek olan konforun somut birliği bir türlü sağlayamaması, yaratımın ve edimin bugün ve şimdide değil, hep bir gelecekte, geleceğe havaleyle avuntu bulmasına yol açacaktır.

Son bir küçük saptama daha: Düşünce ile varlığın birliğinin hakiki içeriği, bu içeriğin belirlenimlerini tam olarak ortaya koymakla mümkündür. “[Belirli] düşünceye bu dönüşü ilk kez Spinoza gerçekleştirmiştir” diyor Hegel. Bunun izini sürmek modern felsefenin en önemli noktalarından birini, belki de en önemlisini keşfetme kudretini bize verecektir. Gelgelelim, Descartes ve Spinoza felsefelerinde bulduğumuz mekanik felsefenin temeli ve kökeni, yine Hegel’in deyişiy-

4 A.g.e., s. 144.

le, “yetersizdir, çünkü yalnızca madde ve [devinim] yaşamı açıklayamaz. *Tinin Fenomenolojisi*’nin “Kuvvet ve Anlama Yetisi” başlıklı bölümünün hattı, bu eleştiriye ve de yaşam olgusunun kendisine ve kavramına doğru ilerleyişe ayrılmıştır, paradigmayı belirleyen Newton ve Kant olsa da, onları eleştiren kavrayıcı ya da spekülatif düşünce bu hattı çizse de. Tıpkı “Alman İdealizminin En Eski Sistem Programı”nda, üç eski dostun⁵ fiziğe kanatlarını takma girişimleri gibi.

Güçlü Ateşoğlu
Kasım 2020 / Altunizâde

5 Hegel, Hölderlin, Schelling. Bkz. “Alman İdealizminin En Eski Sistem Programı”, Çev. Metin Bal, *Alman İdealizmi II: Hegel*, Ed. Güçlü Ateşoğlu, Doğu Batı Yay., Ankara, 2013, s. 51-3 (2. Baskı, 2020).

DESCARTES'IN KRONOLOJİSİ

1596 : 31 Mart'ta Fransa'da, bugün kendi ismini taşıyan Indre-et-Loire'a bağlı olan La Haye'de dünyaya geldi.

1606 : On yaşına geldiğinde Anjou Kenti'ne bağlı La Flèche'de bulunan Royal Henry-Le-Grand adlı Cizvit Okulu'nda eğitim almaya başladı. Burada Latince ve Yunanca gramer, mantık, etik, metafizik, fizik, matematik dersleri aldı.

1612 : Liseden mezun olmasının ardından Paris'e gitti, burada arkadaşlarıyla beraber matematik üzerine araştırma ve çalışmalar yaptı. Dönemin ünlü matematikçilerinden Mydorge ile tanıştı.

1616 : Ailesinin isteği üzerine hukuk öğrenimi gördüğü Poitiers Üniversitesi'nden mezun oldu. Ancak hiçbir zaman hukuk alanında çalışmadı.

1618 : Bu dönemde Avrupa'da dinî temelli bölgesel çatışmalar vardı. Hollanda'ya gitti; profesyonel bir askerî görevli olma tutkusuyla Nassau Prensi Maurice komutasındaki Protestan Flemenk ordusuna katıldı. Görevi sırasında Hollandalı matematikçi ve filozof Isaac Beeckman ile tanıştı. İlk felsefi çalışmalarından olan *Kısa Müzik (Compendium Musicae)* başlıklı bir deneme kaleme aldı; ölümünden sonra 1656'da yayımlandı.

1619 : Kasım ayındaki Almanya seyahati sırasında, gördüğü düşler üzerine kendisine ait yeni bir matematik ve bilim sistemi geliştirdi. Bavyera ordusunun Katolik Dükünün hiz-

metine girdi. Sıcak çarpışmalardan uzak duran Descartes, bu dönemde kendini düşünmeye, araştırmaya, üretmeye ve Avrupa'yı gezmeye adanmıştı.

1621 : Askerlik görevine Macaristan ordusunda devam etmeye başladı.

1622 : Fransa'ya geri dönerek Paris'e yerleşti.

1623 : Pitou'ya giderek tüm mal varlığını sattı; La Haye'e gitti ve hayatının sonuna kadar bu gelirle geçindi.

1623-1625 : İtalya'ya gitti.

1626-1628 : Yöntem üzerine ilk makalesi *Aklın Yönetimi İçin Kurallar*'ı (*Regulae ad directionem ingenii*) kaleme aldı. Bu eser ilk olarak 1684'te yayımlandı.

1628 : Hollanda'ya geri döndü, 1649'da İsveç'e taşınana dek orada kaldı.

1630-1633 : *Dünya* (*Le Monde*) ve *Adam* (*L'Homme*) eserlerini kaleme aldı.

1633 : Galileo'nun Roma Katolik Kilisesi tarafından mahkûm edilmesi üzerine, dünyanın güneş etrafında döndüğünü savunduğu ve yayımlanmaya hazır olan eseri *Dünya*'yı yayımlamaktan vazgeçti.

1635 : Evlilik dışı kızı Francine doğdu, ancak Eylül 1640'da öldü.

1637 : 8 Haziran'da ünlü eseri *Yöntem Üzerine Konuşma*'yı (*Discours de la méthode*) yayımladı. Bununla birlikte üç eseri daha yayımlandı: *Optik/Dioptrik* (*La Dioptrique*), *Meteoroloji/Meteorlar* (*Les Météors*) ve *Geometri* (*La Géométrie*).

1641 : *İlk Felsefe Üzerine Düşünceler* (*Meditationes de prima philosophia*) ve *İtirazlar ve Yanıtlar* (*Objectiones cum Responsionibus*) yayımlandı.

1642 : Utrecht Üniversitesi Descartes'ın felsefesini kınadı; Üniversite Rektörü Gisbert Voetius ve arkadaşları Descartes'ın felsefesini hedef alan eserler yayımladı. Bohemya Pren-

sesi Elizabeth'le metafizik, tutkular ve duygular üzerine uzun süre devam edecek yazışmalara başladı.

1644 : Fransa'ya seyahat etti; Prenses Elizabeth'e ithaf ettiği *Felsefenin İlkeleri* (*Principia Philosophiae*) adlı eseri Amsterdam'da yayımlandı. Eser daha sonra 1647'de Fransızcaya çevrildi.

1647 : Fransa Kralı tarafından sunulan ikametgâh ve aylık gelir teklifini reddetti. *Belli Bir Program Üzerine Yorumlar* (*Notae in programma quoddam*) yayımlandı; *İnsan Bedeninin Betimlemesi*'ni (*Description du corps humain*) yazmaya başladı.

1648 : *Yeniden Descartes Cevapları* (*Responsiones Renati Des Cartes*) yayımlandı.

1649 : *Ruhun Tutkuları*'nı (*Les Passions de l'âme*) tamamladı ve yayımladı. Kraliçe Christina'dan gelen davet üzerine Kasım ayında İsveç'e gitti ve Stockholm'e yerleşti; ancak burada bir daha hiç iyileşmemek üzere hastalandı.

1650 : 11 Şubat'ta Stockholm'de hayatını kaybetti.

1657 : *Yazışmalar* (*Correspondance*) yayımlandı.

TABIAT IŞIĞI İLE HAKİKATİ ARAMA

*Tabiatın saf ışığı,
sıradan bir insanın dine ve felsefeye ihtiyaç duymadan her şey
hakkındaki dűřüncesini, görüşünü belirler
ve en gizemli bilimlerin derinliklerine bile ulaşır.*

Sıradan bir insan bütün kitapları okumak ve okullarda okutulan her şeyi ayrıntılarıyla öğrenmek zorunda değildir. Hatta kitaplara gereğinden fazla zaman harcarsa eğitiminde eksiklik bile oluşur. Onun yaşamda yapacağı çok iş vardır. Zamanını doğru planlayarak geçirmek ve en değerli zamanlarını da yararlı işler yapmaya ayırmak zorundadır. Bu yararlı işlerin ne olduğunu ona, yalnızca kendi akli öğretecektir. Ama insan dünyaya geldiğinde hiçbir bilgisi yoktur, onun çocukluğunda edindiği bilgilerse ancak kendi duyuları ve öğretmenlerinin kapasitesiyle sınırlıdır. Bu nedenle aklının düşlerini ve düşüncelerini yönetmeye başladığında, onda birçok yanlış düşüncelerin olmaması olanaksız gibidir. Böylelikle o, hem düşüncesini dolduran kötü bilgilerden kurtulmak hem de düşüncesine temel oluşturacak sağlam bir bilimi edinmek, bilgisini ulaşabileceği en yüksek noktaya kadar yükseltebilecek tüm yolları bulmak için ya çok yüksek bir yaratılışa olmalı ya da bir bilgenin derslerinden yararlanmalıdır. Onun ihtiyacı budur.

Bu yapıt, bunları öğretmek ve ruhlarımızın gerçek zenginliklerini ortaya çıkarmak isteğiyle yazılmıştır. Böylelikle her insana, kendi yaşamını yönetmesi için gerekli olan tüm bilimi, başkasından bir şey istemeden kendisinde bulmanın, sonra da bu bilimi irdeleyip insan aklının edinebildiği en derinlikli bilgilerin tümünü edinmesinin yolunu yordamını göstereceğim.

Ama korkarım ki öncelikle, bu tasarımın büyüklüğü karşısında şaşkınlığa uğrayacak ve buna inanmayacaksınız. Bu

nedenle, girdiğ im iş in hayal edildiğ i kadar zor olmadığını söylemek isterim. Çünkü insan zihninin potansiyeli içindeki bilgiler, ş aşı larak bir bağ la birbirine zincirlenmiş ve zorunluluklarla birbirinden çıkarılır ve onları bulmak için çok da güçlü ve becerikli olmaya ihtiyaç yoktur. Sorun, en basitlerinden başlayarak basamak basamak en yükseklerine kadar gitmesini bilmektedir.

Ben burada çok açık ve çok genel birtakım kanıtlarla göstereceğ im ki her insan daha önce gözlerini iyi olan yana çevirmediğ i ve düş üncesini benim düş ündüğ üm şeyler üzerinde odaklamadığ ı için, aynı şeyleri görmediğ ine karar verecektir. Ama bunları bulmaktaki benim kazanacağ ım onur, yoldan geçen birinin, iyi bir şansla daha önce baş kalarının uzun zaman dikkatle arayıp da bulamadığ ı zengin bir definenin üzerine düş tüğ ünde kazanacağ ı onurdan daha büyük değ ildir.

Kuş kusuzdur ki, bunu benden daha iyi başararak birçok az bulunan görkemli zekâlar olmuştur, ama ş aşı larak olan, hiçbirini onları birbirinden ayırmak sıkıntısına katlanmak istememiş ve hemen hemen tümü de kestirmeden gitmek için ana yolu bırakmış , dikenlerle uçurumlar arasında yolunu ş aşı ran yolculara dönüş müş lerdir.

Ama ben burada baş kalarının bildiğ ini veya bilmediğ ini incelemeyeceğ im. İstenilen bütün bilim belki kitaplarda vardır, ama onlarda olan iyi şeyler öyle gereksiz şeylerle birbirine karış mış ve bir sürü cilt yığ ını içinde öyle karmakarış ık bir şekilde dağı tılmış tır ki, onları okumak için insan ömründen daha uzun bir zaman gerektiğ i gibi, yararlı olacak şeyleri seç ip çıkarmak için de, insanın onları kendiliğ inden, tek baş ına, bulması için gereken zekâs ından daha büyük bir zekây a gereklilik vardır.

Böylece, burada daha kolay bir yol bulduğ unuz için sevi-neceğ inizi umuyorum. Söyleyeceğ im hakikatler ise, Aristote-

les ve Platon'dan almasam bile, gene de iyi kabul görececek, bir köylünün para kesesinden çıkınca devletin kasasından çıktığı zamankinden daha az değeri olmayan bir para gibi, her yerde geçerli olacaktır. Bunun için onları tüm insanlar için aynı derecede yararlı kılmaya çalıştım. Bu iş için de, herkesin düşüncesindeki en iyi şeyi, dostlarıyla rahatça konuştuğu üslubun en uygun üslup olduğuna karar verdim. *Eudoxe*, *Poliandre* ve *Epistémon*¹ adlarını vererek; bir kır evinde oturan, ortalama zekâlı, ama duyuları hiçbir yanlış kan ile bozulmamış, doğasının saflığıyla aynı ölçüde akli olan bir kişi (*Eudoxe*) ile, onu ziyarete gelen iki konukunu (*Poliandre* ve *Epistémon*) kişileştirdim. Bunlar bu yüzyılın en seçkin, en meraklı iki akıllı kişisidir. Birinin (*Poliandre*) hiç okuma yazması yoktur, öteki ise (*Epistémon*) okullarda öğretilen her şeyi tümüyle öğrenmiştir. Bunların bulundukları yörenin özellikleri hakkında ve başka şeyler, hakkında hayal edilebilecekleri şeyler üzerine yaptıkları konuşmalarla, bu iki kitabın sonuna kadar inceleyebilecekleri konunun önemli noktalarına geliyorlar.

Poliandre: Tüm bu güzel şeyleri Yunan ve Latin kitaplarından öğrenmişsiniz, ne mutlu size. Bana öyle geliyor ki, sizin kadar ben de okusaydım, ben de şimdi, sizin meleklerden farklı olduğunuz kadar kendi kendimden farklı biri olurum. Okuma yazmanın cesareti azalttığına inanarak çok genç yaşında beni saraya ve orduya gönderen annemle babamın hatasını hiç bağışlayamam doğrusu. Eğer konuşmanızdan bir şey öğrenmezsem, bütün ömrümce bilgisiz kalma derdime yanıp duracağım.

1 Eudoxe: (Eski Yunanca) iyi niyetli, Poliandre: (Fransızca) çok kocalı, Epistemon: (Eski Yunanca) bilgili. (çev.)

Epistémon: Bana sorarsanız, bu konu hakkında öğreneceğiniz en iyi şey, bütün insanlarda ortak olanı bilmek, öğrenmek isteği çaresi olmayan bir hastalıktır, çünkü insanın bilgisi arttıkça merakı da artar ve bu açıdan siz bizden üstünsünüz, çünkü eksikliklerinizin ne olduğunu bilmiyorsunuz, bizse eksiklerimizi biliyoruz ve bildiğimiz için de üzülüyoruz.

Eudoxe: Demek oluyor ki tabiatta böyle çaresiz ve evrensel olan bir sıkıntı var? Siz bir bilimadamı olarak nasıl oluyor da buna inanabiliyorsunuz? Ben hiç de öyle düşünmüyorum, bence her yerde herkesin açlığını ve susuzluğunu giderecek kadar meyveler ve ırmaklar vardır, aynı şekilde, ölçülü olan ruhların merakını gidermek için de, her konu üzerinde bilinebilecek yeteri kadar hakikat vardır, bence doymaz bir merak tarafından sürekli olarak kemirilen bir ruh da, susuzluk hastalığına yakalanmış bir kimsenin vücudu kadar hastadır.

Epistémon: Çok eskiden öğrenmiştim, bizim isteklerimiz doğası gereği bize olanaksız görünen şeylere kadar uzanmaz, yanlış veya gereksiz şeylere kadar da gitmemelidir, ama bilinecek şeylerin çoğu bize olanaklı görünür ve yalnız iyi ve güzel değil, yaşamımızı sürdürmemiz için de bize gereklidirler, öyle ki bunları, kimsenin daha fazlasını istemeyecek kadar bildiğine, doğrusu inanamıyorum.

Eudoxe: Öyleyse ben şimdi size, artık bir şey öğrenmeye hiçbir tutkum yok ve felsefesine ihtiyacım olmasa da, zamanında Diogenes'in² fiçisinde yaşamaktan hoşnut olduğu gibi, elde ettiğim çok az bilgiden hoşnudum dersem, benim hak-

2 Diogenes (MÖ 412- MÖ 323): Sinoplu Diyojen de denilen, Kinik felsefesinin öncüsü olan, uygarlığı reddedip uygarlıktan uzak bir şekilde yaşamaya çalışan bir antikçağ filozofu. (çev.)

kımda ne düşünürsünüz? Çünkü komşularımın toprakları benim küçücük toprağımı kuşatıyor, ama bilgileri bilgime sınır olmuyor, zihnim ise karşılaştığı bütün hakikatleri istediği gibi kullanan, keşfedilmeyi bekleyen başka hakikatler olduğunu düşünmüyor; tersine ülkesinden ötede ancak kuru çöllerle ıssız dağlar bulunduğunu hayal eden uzaklardaki bir ülke kralının huzuru ve sakinliğiyle yaşıyor.

Epistémon: Eğer bunları başka biri söyleseydi, onun çok gururlu ve az meraklı biri olduğuna inanırdım. Ama biliyorum ki siz böylesine ıssız bir yere çekilmişsiniz, çevrenizi tanımaya da çok az önem veriyorsunuz, bundan da gururlu olmadığınızı anlıyorum; ayrıca, eskiden seyahatlere çıkmışsınız, bilginleri ziyaret etmişsiniz, her bilimdeki en zor şeyleri incelemeye zaman ayırmışsınız, bu da, meraktan yoksun olmadığınızı kanıtlıyor; böylece sizi halinizden çok hoşnut buluyorum, biliminizin de başkalarının biliminden daha mükemmel olduğundan hiç kuşku yok.

Eudoxe: Hakkımda beslediğiniz iyi duygular için size teşekkür ederim; ama sizi sadece benim söylediğime inanmaya zorlayarak, inceliğinizi kötüye kullanmak istemem. İnsan, ortaya attığı bir düşünceyi bazı gelişmelerde ve olaylarla gösteremezse, hiçbir zaman herkesin görüşüne aykırı olan düşünceler ileri sürmemelidir. Bunun için, her ikinizden de bu güzel mevsimde burada kalmanızı rica ediyorum ki böylelikle bildiğimin bir parçasını size açıkça söyleme fırsatını bulayım. Çünkü öyle sanıyorum ki ben yalnızca bildiğimle yetinmek ve bundan hoşnut olmakta haklı olduğumu kabul etmekle kalmamış olurum, ayrıca, siz de öğrendiklerinizden tümüyle memnun kalacaksınız.

Epistémon: Asıl benim sizden rica etmek istediğim bir iyiliği reddetmek istemem doğrusu.

Poliandre: Bana sorarsanız, bu konuşmadan büyük bir kazancım olacağını sanmıyorum. Bununla birlikte burada olduğum için ben de çok hoşnudum.

Eudoxe: Bundan, öncelikle sizin yararlanacağınızı düşünün Poliandre. Bu konuda bir düşünceniz olmadığı, bu nedenle de tarafsız olacağınız için, sizi iyi ve yararlı olan tarafa kazanmak benim için daha kolay olur. Çoğu zaman karşı tarafta yer alan Epistémon'u kazanmak benim için o kadar kolay olmayacaktır. Ama size söylediğim bilimin değerini açık seçikçe kavrayabilmeniz için, bilimlerle, hiçbir ilişkiye geçme gereği duymadan elde edilen ve genel olarak yalnızca deneyimle gelen dillerle tarih, coğrafya gibi basit bilgiler arasındaki farkı görmeyi isterim. Çünkü dünyada var olan her şeyin deneyimini edinmek için bir insanın yaşamının yetmeyeceğini çok iyi biliyorum, ama eminim ki onu istemek bir anlamda deliliktir, buna eminim. Böylece sıradan bir insan Britanya ya da İsviçre'nin dilini bilmek zorunda değilse, Yunanca veya Latince bilmek de zorunda değildir. Ne de Avrupa'daki herhangi bir küçük ülkenin tarihinden çok İmparatorluk³ tarihini öğrenmeye ihtiyacı vardır. O yalnızca zamanını iyi ve yararlı şeyler için kullanmak, hafızasını da ancak çok gerekli şeylerle doldurmak zorundadır.

Önceki bir bilgi üzerine kurduğumuz, peşin hükümlerden başka bir şey olmayan bilimlerin ise, bazıları sıradan ve herkesin bildiği şeylerdir, bazıları da az bulunur ve üzerinde yapılan bir dizi deneylerle elde edilir. Elbette, bu deneylerden

3 Roma-Cermen İmparatorluğu. (çev.)

ayrı ayrı söz etmenin olanaksız olduğunu kabul ediyorum. Bunu yapabilmek için ilkin, Hindistan'dan gelen bütün otları, taşları araştırmak Phoneix'i⁴ görmek, kısaca tabiatta merak edilen, ilgi çeken ne varsa hepsini bilmek gerekirdi.

Poliandre: Herhalde bundan fazlası da istenemez; eğer bana sadece Tanrısallık, akıllı ruh, onun erdem ve ödülleriyle ilgili, herkesin bildiği birtakım ünlü konuları iyice ve kanıtlayarak öğretirseniz buna çok sevineceğim. Bunları, soyluluklarının bütün unvanları geçmişin harabeleri içine gömülü olmasına rağmen, yine de herkesin çok ünlü aileler olarak tanıdığı, bildiğimiz eski ailelere benzetiyorum. Çünkü, insan soyunu bütün bunlara inanmaya zorlayan ilk insanların, onları kanıtlamak için çok güçlü kanıtlar bulmuş olduğundan hiç kuşku yok, ama, bu kanıtlar, o zamandan bugüne çok az tekrarlanmış olduğu için, artık bugün onları bilen kimse yoktur; bununla birlikte bu hakikatler o kadar önemlidir ki, akıl bizi onlar hakkında, öte dünyada aydınlanmayı beklemekten çok, bu dünyada, aldanmayı da göze alarak onlara körü körüne inanmaya zorluyor.

Epistémon: Ben biraz daha meraklıyım, ayrıca, yöneldiğim her bilimde karşılaştığım ve başlıca insanların icatları, tayflar⁵, hayaller, kısacası büyücülükle açıklanan şaşırtıcı şeyler üzerine bazı özel güçlükleri açıklamamızı isterdim. Çünkü bunları bilmenin; yalnız onlardan yararlanmak için değil,

4 Phoenix: Eski Mısır kökenli efsanevi ateş kuşu. Pers mitolojisinde Simurg, Anka, Türk mitolojisinde Tuğrul, Zümrüdüanka olarak geçer. Mitolojilerde kısmen benzerlik, kısmen de farklılık gösterirler. (çev.)

5 Tayf: Renklerin, seslerin, elektromanyetik dalgaların ya da diğer fiziksel gerçeklerin, belli bir değer kümesi ile sınırlanmadan birbiri ardına süreklilik içinde sonsuz değişmesi durumu. (çev.)

ama bir Şey hakkında yargı verme gücümüzü bilmediği bir Şeyin hayranlığıyla yanılmaması için de yararlı olduğunu sanıyorum.

Eudoxe: İkinizi de hoşnut kılmaya çalışacağım; sonuna kadar izleyebileceğimiz bir sıralama yapmak için de, öncelikle, ikimizin de dünyada bulunan her Şeyden söz etmemizi istiyorum Poliandre, onları oldukları gibi elimize alalım, Epist mon konuŐmamıza elinden geldiği kadar az müdahale etsin, çünkü onun itirazları bizi konumuzun dıŐına çıkmaya zorlayabilir. Sonra,    m z birden bütün Şeyleri yeniden, ama başka bir bakımdan, yani bizimle olan ilgilerine göre, doğru ya da yanlış, iyi veya kötü oluŐlarına göre gözden ge irebilelim, Epist mon,  nceki konuŐmalarda ortaya çıkan tüm güçlükleri de işte burada ortaya atmak fırsatını bulacaktır.

Poliandre: O halde bize her maddeyi açıklarken izleyeceğiniz sıranın ne olduğunu söyleyin.

Eudoxe:  nce insanların akıllı ruhuyla baŐlamak gerekir, çünkü bütün bilgimiz ondadır.  z  ile etkilerini gözden geçirdikten sonra da onun yaratıcısına geçeceğiz, yaratıcının kim olduğunu, dünyadaki her Şeyi nasıl yarattığını tanıdıktan sonra da, başka varlıklar üzerine hiç kuşku duymaksızın bildiklerimizi gösterecek, duyularımızın Şeyleri nasıl sezdiğini, düşüncelerimizin nasıl doğru ya da yanlış olduğunu inceleyeceğiz. Daha sonra insanların maddi, somut Şeylerden meydana getirdiği eserleri gözünüzün önüne serecek ve size, zanaatın icat ettiği en güçlü makineleri, en nadir otomatları ve onların tüm sırlarını göstereceğim ve siz onları o kadar basit ve masum bulacaksınız ki, insan elinden çıkan eserlere artık ŐaŐırmaz olacaksınız. Sonra tabiatın eserlerine geçeceğim;

sonra size, onun bütün değişmelerinin nedenini, özelliklerinin çeşitliliğini, bitki veya hayvan ruhlarının insan ruhlarından nasıl farklı olduğunu göstererek bütün bu şeylerin yapısını gözden geçireceğim. Göklerde görülen şeylerle, onlar hakkında kesinlikle bilinenleri aktardıktan sonra, insanların ne olduğunu belirleyip kanıtlayamadıkları şeylerle ilgili yapılan en sağlam tahminlere ve varsayımlara kadar uzanacağım; böylece duyulur şeylerin anlaşılır şeylerle, bunların her ikisinin de yaratıcıyla olan ilişkisini, canlı varlıkların ölümsüzlüğü ile onların varlıklarının kıyametten sonra ne olacağını göstereceğim. Sonra, bu konferansın ikinci bölümünde, ayrı ayrı tüm bilimlerden söz edip her birinde en sağlam olanı seçeceğiz ve bu bilimleri şimdiki durumundan daha ileriye götürmek ve ortalama zekâsı olanların icat edebildikleriyle en parlak zekâlıların icat ettiklerini bulmak için gereken yöntemleri gözler önüne sereceğiz. Böylece anlayış ve algılamamızı hakikat üzerine tam bir yargı vermeye hazırlarken, iyi şeyleri kötü şeylerden ayırmak ve erdemle kötülük arasındaki hakiki farkı göstererek iradelerimizi düzgünleştirmeyi öğreneceğiz. Bu yapılinca duyduğunuz bilmek tutkusunun o kadar şiddetli olmayacağını umarım. Tüm söylediklerim size o kadar iyi kanıtlanmış görünecektir ki, siz, iyi bir zekânın, bir çölde yetişmiş olsa ve tabiat ışığı dışında başka bir ışıkla hiçbir zaman aydınlanmamış da olsa, iradesini düzgünleştirmeyi başardığı takdirde, bizimkilerden başka görüşlere sahip olmayacağına karar vereceksiniz. Tabii bu konuşmaya bir başlangıç olarak, insanların ilk bilgisinin ne olduğunu ve bu bilginin ruhun hangi bölümünde olduğunu incelemek gerekmektedir.

Epistémon: Bence, çocukların düş gücünü, imgelemlerini, her bir şeyin aslına göre çizilmiş portreleri olan düşüncelerimizin üstüne koyduğumuz, henüz başlanmamış bir tabloya

benzetirsek, bütün bunlar açıkça anlaşılır. Duyular, eğilimler, çocukların bakıcıları, öğretmenleri ve anlayış bu yapıtı oluşturmak için çalışan çeşitli ressamlardır; bunlardan işe ilk karışanlar, en az yetenekli ve gereksiz olan dadılardır. En iyisi ise, en son gelen anlayıştır, ama onun da uzun yıllar çıraklık yapması ve ustalarının yanlışlarını düzeltmeye kalkmadan önce, epey zaman onların izinden gitmesi gerekir. Benim görüşüme göre bilme konusunda karşımıza çıkan sıkıntıların başlıca nedenlerinden biri bu olsa gerektir. Çünkü duyularımız pek kaba ve bayağı şeylerden ötede bir şey göremez, tabii eğilimlerimiz tümüyle bozuktur; dadılara gelince, içlerinde pek mükemmelleri bulunsa da, anlayışımız kanıtlarını inceleyinceye kadar, bizi onları kabul etmeye zorlayamazlar, çünkü yapıtı tamamlamak yalnızca anlayışa aittir. Ama anlayış, çırakların taslağını yaptığı kötü bir tabloya son renklerini koyan bir ressam gibidir. O, yavaş yavaş, bazen bir çizgi, bazen başka bir çizginin düzeltilmesi için, sanatını kullansa ve orada eksikliği tamamlamak için var olana ne kadar yeni şeyler eklerse eklesin, gene de ortada büyük eksiklikler kalır, çünkü resim başlangıçta kötü anlaşılmıştır. Figürler kötü yerleştirilmiş, oranlara dikkat edilmemiştir.

Eudoxe: Kıyaslamanız karşılaştığımız ilk engeli çok iyi ortaya koyuyor; ama ondan sakınmak için hangi araçlara başvurmak gerektiğini söylemiyorsunuz. O da, öyle sanıyorum ki şudur: Ressamımız, tabloda gördüğü tüm çizgileri silmek için, vaktini düzeltmeye harcamak yerine, tabloya tuvalin üzerinden süngeri geçirip yeni baştan başlarsa daha iyi yapmış olur. Aynı biçimde, her insan, bilgi yaşı denilen bir yaşa geldiğinde, o ana kadar düş gücüne yerleşmiş olan eksik düşünceleri enine boyuna zihninden söküp atmalı ve yeni baştan yenilerini oluşturmaya başlamalıdır. Burada anlayışının

bütün zanaat ve hünerini kullanmalıdır, bu, düşünceleri olgunlaştırmasa da, hiç olmazsa, onları yanlış duyuların zayıflığına veya tabiatın bozukluğuna yüklemeyecektir.

Epistémon: Eğer uygulaması kolay olsaydı, bu mükemmel bir çare olurdu. Düş gücümüze yerleşen ilk inançların oraya ne kadar güçlü yapııştırıldığını ve eğer güçlü kanıtlardan yardım alamazsa, iradenin tek başına yanlışları silmeye yetmediğini bilmez değilsiniz.

Eudoxe: Bunun için, size bu kanıtlardan bazılarını öğretmeye çalışacağım; bu konuşmadan bir kazanç sağlamak istiyorsanız, ilk olarak bugüne kadar edinilen bilgiyi devirebilmem için Poliandre ile konuşmama biraz izin vermeniz gerekir. Böylece önce bugüne kadar edinilen bütün bilgiyi yıkayarak temizleyeceğim. Çünkü mademki bu bilgi onu tatmine yetmiyor, öyleyse demek ki o kötü bir bilgi olabilir. Böylelikle ben onu çürük temellerin üstüne kurulmuş bir eve benzetiyorum. Bunun için de binayı tümüyle yıkıp yerine bir yenisini kurmaktan daha doğru, daha iyi bir çare görmüyorum; Çünkü ben, yenisini yapamadıkları eski eserleri onarmakla uğraşan küçük zanaatçılar gibi davranmak istemiyorum. Ama Poliandre, insanların bilebildiği bütün hakikatlerden hangilerinin en kesin ve en kolay bilindiğini benimle birlikte gözden geçirirseniz, bir yandan yıkmaya çalışırken, öte yandan da yeni tasarıma yarayacak temelleri kazar ve onların içini doldurmak için gerekli en iyi, en sağlam malzemeyi hazırlayabiliriz.

Poliandre: Duyulur, yani görülür ve dokunulur şeylerin başka bütün şeylerden daha kesin olduğundan kuşku duyabilecek kimse olmaz sanırım. Bana sorarsanız, eğer Tanrı ile

ruhumuz hakkında, bunlar kadar açık bir şey gösterebilirseniz, doğrusu çok şaşıracağım.

Eudoxe: Oysa benim de umduğum budur; doğrusu şaşıyorum, nasıl oluyor da insanlar bilimlerini duyuların kesinliği üzerine kuracak kadar saf olabiliyorlar? Çünkü onların bazen aldattıklarını kimse bilmez değildir ve bizi bir defa aldatanlardan da her zaman sakınmakta yerden göğ‎e kadar haklıyız.

Poliandre: Duyuların bazen bizi aldattıklarını çok iyi biliyorum. Duyular, hasta birinin bütün etleri acı bulduğu zamanda olduğu gibi ya da, bize aslen oldukları kadar büyük görünmeyen yıldızlara bakınca olduğu gibi, eşyadan çok uzak bulundukları ya da genel olarak doğal yapılarına göre serbestçe hareket etmedikleri zaman bizi aldatırlar. Ama duyuların tüm kusurlarını görebilmek öyle kolay olmasa da, bu kusurların şimdi sizi gördüğüm‎den, bu bahçede gezindiğ‎imizden güneşin bizi aydınlattığından emin olmama engel olmadıklarını da söylemeliyim, kısacası genel olarak duyularıma dokunan her şey gerçektir.

Eudoxe: Mademki karşı karşıya geleceğ‎imiz başka durumlarda da duyuların siz farkına varmadan sizi aldatmalarını önlemeniz için, onların bazı durumlarda bizi aldattıklarını söylemek yetmiyor, öyleyse kendilerini testi sanan ya da vücutlarının bazı kısımlarının çok iri olduğ‎una inanan melankoliklerden birini görüp görmediğ‎inizi öğrenmek için biraz daha da ileri gideceğ‎im. Bunlar, vücutlarını hayal ettikleri şekilde gördüklerine ve onlara dokunduklarına inanırlar ve bunun için yemin bile ederler. Doğrusu, duyuları ile hayal güçlerinin gösterdiğ‎ine inanan sıradan bir kimseye, inandığ‎ının doğru olduğ‎unu sağlamak için, elinde bu zavallılardan daha

fazla kanıt bulunmadığını söylersek, kuşkusuz ki ona hakaret etmiş oluruz. Ama size, başka tüm insanlar gibi uyumak zorunda olup olmadığınızı, uyurken beni gördüğünüze, bu bahçede gezindiğinize, güneşin sizi aydınlattığına, kısacası şu anda emin olduğunuzu sandığınız bütün bunları uyurken kafanızda kurduğunuzu söylesem herhalde buna inanmazsınız, hatta bana kızabilirsiniz bile. Komedyalarda insanı şaşırtan “Uyanık mıyım, yoksa uykuda mıyım?” sözlerini hiç duymadınız mı? Hayatınızın sürekli bir uyku olmadığı için duyular aracılığıyla öğrendiğiniz bütün şeylerin aynen uyuduğunuz zamandaki olduğu gibi şimdi de yanlış olmadığından emin olabilir misiniz? Özellikle üstün bir varlık tarafından yaratıldığınızı biliyorsunuz, her şeye gücü yeten bu varlık bizi, benim biraz önce söylediğim gibi ve sizin sandığınız gibi yaratırken, çektiği sıkıntıdan daha fazla sıkıntı çekmez.

Poliandre: Kuşkusuz ki Epistémon’un bütün bilimini devirebilecek nedenler bunlar, yeter ki bunlar üzerinde düşüncesi ni yoğunlaştıracak kadar dikkatli olsun; bense okuma yazma öğrenmediğim, düşüncemi duyulan şeylerden uzaklaşmaya alıştırmadığım halde, eğer kendi gücümü aşan düşüncelere dalmaya kalkarsam, delirmekten korkarım doğrusu.

Epistémon: Böylesi düşüncelere dalmanın çok tehlikeli olduğunu sanıyorum. Bu genel kuşkular bizi, doğruca Sokrates’in⁶ bilgisizliğine ya da Pyrrhoncuların⁷ kuşkusuna ve kararsızlığına götürür. Bu ise bizim boyumuzu fazlasıyla aşan derin bir sudur.

6 Sokrates (MÖ 469-MÖ 399): Antik Yunan Felsefesinin kurucularından olan bir filozof. (çev.)

7 Pyrrhon (Piron, MÖ 365-MÖ 275): Kuşkuculuğun kurucusu olan Antik Yunan filozofu. (çev.)

Eudoxe: İtiraf ederim ki, bir ırmaktaki geçit yerini tanımayanların, ırmağı tek başına geçmeye kalkması çok tehlikelidir. Nitekim bu nedenle birçok insan ırmakta boğulmuştur. Ama benim ardından geçmekten korkmayın. Çünkü buna benzer ekingenlikler birçok bilimadamının, bilime layık olacak kadar sağlam ve kesin bir bilim elde etmelerini engellemiştir. Çünkü o bilimadamları, bilimlerini duyulur şeylerin ötesinde bir şeye de dayamanın olanaksız olduğunu hayal etmişler, yapılarını kumun üstüne kurmuşlar, yapıyı üzerine oturtacakları sert kayayı bulmak için kazmalarını daha derine vurmamışlardır. Demek ki üzerinde yapı kuracağımız yer burası değildir. Nitekim ileri sürdüğüm kanıtlara dikkatle gözden geçirmediğinizde, onların istediğim önemli etkiyi yapmış olduklarını gördüm, öyle ki, onlar sizi korkutacak kadar hayal gücünüzü etkilemişlerdir. Böylece sizi ikna eden kanıtlarımın biliminizin temellerini baltalayacağından korktuğunuz belli oluyor ki bu da, biliminizin o kadar dayanılmaz olmadığını açıkça gösteriyor. Dolayısıyla da, sizin daha şimdiden kuşku duymaya başlamanız, benim amacımın gerçekleşmiş olduğunu gösteriyor. Benim amacım da, aynı zamanda biliminizin ürüklüğünü size göstererek, onu tümüyle devirmektir. Ama sizin daha fazla cesur davranıp ileri gitmekten vazgeçmemeniz için, önce sizi korkutan bu kuşkların geceleyin cılız ve cansız bir ışığın altında beliren hayaletlere benzediğini söylemeliyim. Siz onlardan kaçtıkça korku sizin yakanızı kesinlikle bırakmaz. Ama bunun tersine dokunmak için onlara yaklaşınca da, onların hava ve gölgeden başka bir şey olmadıklarını görürsünüz. Bu da gelecekte böyle durumlarda daha güvenle davranmanızı sağlar.

Poliandre: Peki, size inanıyorum diyelim ve bu güçlükleri elimden geldiğince en kuvvetli güçlükler olarak algılayıp,

hayatım boyunca rüya görüp görmediğimi bir yana bırakıp, zihnime ancak duyular yoluyla girdiğini sandığım bütün düşüncelerin, tıpkı uyuduğum zamandaki, gözlerim kapalı, kulaklarım tıkalı olduğu, özetle duyularımdan hiçbirinin ortada olmadığı zaman zihnimde oluşan düşünceler gibi, zihnimde kendiliğinden oluşup oluşmadığından kuşku duymaya başlayacağım. Dolayısıyla, dünyada siz var mısınız, yer var mı, güneş var mı diye kuşku duymakla da yetinmeyeceğim, ama gözlerim var mı, hatta sizinle konuşuyor muyum, siz benimle konuşuyor musunuz, diye de kuşku duyacağım, kısacası her şeyden kuşku duyacağım.

Eudoxe: İyi hazırlandığınızı görüyorum. Aslında benim de sizi getirmek istediğim nokta burasıydı işte, ama şimdi buradan çıkaracağım sonuçlara dikkat etmemizin zamanıdır. Görüyorsunuz ki var olan bilgisi ancak duyular aracılığıyla gelen bütün şeylerden haklı olarak kuşku duyabilirsiniz; kuşklarınızdan da kuşku duyabilir misiniz? Kuşku duyuyor muyum, diye kuşklar içinde kalabilir misiniz?

Poliandre: Kuşkusuz ki, itiraf ediyorum işte, bu beni şaşkınlıklarla dolduruyor, zayıf sağduyumun bana verdiği az biraz anlama gücümle her şeyden kuşku duyduğumu görüyorum, artık hiçbir şeyden emin değilim. Bunu da itiraf etmek zorundayım hem de şaşkınlık içinde. Ama size soruyorum, bundan hangi sonuçları çıkarmak istiyorsunuz? Doğrusu, bu kadar kapsayıcı ve genel bir şaşkınlığın neye yarayabileceğini pek de görmüyorum. Böyle bir kuşkunun bizi nasıl daha ileri götürebilecek bir ilke olabileceğini de doğrusu hiç kavrayamıyorum. Oysa sizin amacınız, bizi kuşklarımızdan kurtarmak ve Epistémon'un bütün bilginliğine rağmen bilmediği birtakım hakikatleri bize öğretmektir.

Eudoxe: Siz yalnızca bana dikkat edin şimdi. Sizi sandığınızdan çok daha ileri götüreceğim. Çünkü sabit bir noktadan hareket eder gibi bu genel kuşkudan yola çıkarak, tanrının, sizin ve dünyada var olan bütün şeylerin bilgisini çıkarmak istiyorum.

Poliandre: Kuşkusuz büyük sözler bunlar; eğer böyleyse, istediğimizi yerine getirmek karşımıza çıkacak sıkıntıya değer bir şeydir. Öyleyse siz sözünüzü tutunuz, biz de sözümüzü elbette tutacağız.

Eudoxe: Mademki kuşku duymadığınızı yadsımıyorsunuz, tam tersine kuşku duyduğunuz kuşkusuzdur, hatta kuşku duymanız, kuşku duyamayacağınız kadar kuşkusuzdur, o halde kuşku duyan sizin var olduğunuz da doğrudur, o kadar doğrudur ki daha fazla kuşku duymanız olanaksızdır.

Poliandre: Bu noktada haklısınız, çünkü var olmasaydım kuşku duyamazdım.

Eudoxe: O halde siz varsınız, var olduğunuzu da biliyorsunuz, çünkü kuşku duyuyorsunuz.

Poliandre: Bütün bunların doğru olduğuna hiçbir kuşku yok.

Eudoxe: Amacınızdan uzaklaşmamanız için yavaş yavaş ilerleyelim. O zaman bu yolun, bizi, söylediğim gibi, sizin sandığınızdan çok daha ileri götürdüğünü göreceksiniz. Kanıtımızı tekrarlayalım: Siz varsınız ve var olduğunuzu biliyorsunuz; var olduğunuzu biliyorsunuz, çünkü kuşku duyduğunuzu biliyorsunuz, ama her şeyden kuşku duyan siz de kendinizden kuşku duyamıyorsunuz, o halde siz nesiniz?

Poliandre: Bunun cevabı hiç de zor değil. Ama niçin sorularınızı yanıtlamak için, Epistémon'dan çok beni seçiyorsunuz? Çünkü cevabı pek kolay olmayan hiçbir soru sormamaya karar vermişsiniz. Ben de, karşılık olarak, size, "ben bir insanım," diyeceğim.

Eudoxe: Sorduğuma dikkat etmiyor musunuz? Verdiğiniz cevap da size çok kolay görünmesine karşın, sorunları azıcık sıkamak istesem, sizi çok zor ve çok şaşırtıcı sorunların içine düşürebilirim. Nitekim Epistémon'a "İnsan nedir?" diye sorsaydım, o da bana okullarda öğretildiği gibi, "İnsan akıllı bir hayvandır," diye karşılık verseydi, sonra ilkinden daha az karanlık olmayan bu iki terimi açıklamak için bizi, soyut denilen bütün o basamaklardan geçirseydi, kuşkusuz, hiç çıkamayacağımız bir dehlizin içine dalmış olurduk. Gerçekten, bu sorunlar başka iki sorunu daha ortaya çıkarıyor; birincisi, hayvan nedir, ikincisi akıllı nedir sorunlarıdır. Ayrıca, bir hayvanın ne olduğunu açıklamak için, onun duyan bir canlı olduğunu, bir canlının da ruhlı bir cisim olduğunu, bir cismin de cisimli bir cevher olduğunu söyleseydi, sorunların bir soy kütüğü gibi arttığını görecektiniz; sonunda da bütün bu gibi soruların hiçbir şeyi aydınlatmayan ve bizi ilk bilgisizliğimizle baş başa bırakan sıradan bir tekrarlamayla sonlanacağı çok açıktır.

Epistémon: Doğrusu, her zaman bütün bilginlerin hayranlığını kazanmış olan o meşhur Porphyros⁸ ağacını bu derece aşağı görmenize çok gücendim. Ayrıca, uzun zamandan beri okullarda kabul edilen yöntemden başka bir yöntemle Poli-

8 Porphyros (Porfiryus, MS 234-305): En önemli yapıtı, Aristoteles'in *Organon*'una bir giriş olarak tasarlanmış ve içerisinde tümeller konusunu ele aldığı *İsagoci* olan Yeni Platoncu filozof.

andre'ye ne olduğunu öğretmeye girişmenize de üzöldüm. Gerçekten de bizim ne olduğumuzu bize öğretmek için, bugüne kadar, var oluşumuzun tamamını oluşturan tüm basamakları sırayla önümüze koymaktan daha iyi, daha yerinde bir yöntem bulunmamıştır. Böylece, tüm bu basamaklardan, yukarıdan, aşağıya, aşağıdan yukarıya inip çıkarak, tabiatta bulunan başka şeylerle ortak ve ayrı olan yanlarımızı öğrendik. Bilgimizin erişebileceği nokta da işte ancak bu noktadır.

Eudoxe: Okullarda geçerli ve verimli olan belli okutma yöntemini kötülemeyi hiç aklıma getirmedim ve hiçbir zaman da getirmem. Çünkü çok az bildiğim şeyi ben ona borçluyum; okullarda öğretilen bütün şeylerin tekin olmadığını anlamak için de onun yardımından yararlandım. Bunun için, hocalarımdan öyle pek bir şey öğrenmesem de, mademki bunun farkına varmayı onlardan öğrendim, öyleyse onlara teşekkür etmek benim borcumdur ve bugün onlara, öğrettikleri bütün şeylerin akla uygun olmasından çok, kuşku duyulur olmasından dolayı da kesinlikle daha da minnettarım. Bu durumda, belki de, onların öğrettiklerinde bulduğum çok az kanıtla yetinirdim, bu da hakikati dikkatle arama yolunda daha gevşek davranmama yol açabilirdi. Öyleyse Poliandre'ye söylemem, sorunun cevabının sizi içine düşürdüğü karanlığı ve değişkenliği görmekten çok, gelecekte onu, soracağı sorulara karşı daha dikkatli kılmaya yarar. Sözüme geri dönüyorum ve yolumuzdan bir daha ayrılmamak için, ona bir daha soruyorum, her şeyden kuşku duyduğu halde kendisinden kuşku duyamayan o nedir?

Poliandre: Ben “bir insanım,” diyerek sizi tatmin ettiğimi sanıyordum. Ama kanıtlarımı kötü sunduğumu görüyorum. Gerçekten cevabımın sizi memnun etmediğini görüyorum,

doğrusunu söylemek gerekirse, şimdi, biraz aydınlatmak ve anlamak isteğimizde içine düştüğümüz sıkıntılarla kuşkunuzu gösterdiğiniz göz önüne alınınca, bana da yeterli görünmüyor. Gerçekten Epistémon ne söylerse söylesin, ben de soyut basamakları çok kuşkulu ve karanlık görüyorum. Örneğin biri kalkıp “cisim, cisimli bir cevherdir,” der ama “cisimli cevher”in ne olduğunu söylemezse, bu iki sözcük yani “cisimli” ve “cevher” sözcükleri hiçbir zaman bize “cisim” sözcüğünün verdiği bilimden daha fazla bilim vermez. Aynı biçimde, bir insan daha önce “cisim” ve “canlı”nın ne olduğunu açıklamadan, “canlı, ruhlı bir cisimdir,” derse ve başka bütün soyut şeyler için de başkaca hareket etmezse, kuşkusuz, bu insan, birtakım sözler söyler ve hatta sözde bir sıraya göre sözler söyler, ama her şeyi söylemez. Çünkü bu anlaşılan ve düşüncemizde açık seçik bir düşünce oluşturan bir şey ifade etmez. Üstelik sorunuza karşılık vermek için, “bir insanım,” dediğim zaman, bilmediğim, kimseden de duymadığım ve ancak icat edenlerin hayal gücünde var olduğunu sandığım bu bir sürü skolastik varlığı hiç düşünmemiştim, ama gördüğümüz, dokunduğumuz, hissettiğimiz, kendimizde denediğimiz şeylerden, bir sözcükle insanların en sıradanının dünyanın en büyük filozofu kadar bildiği şeylerden söz etmek istemişim. Yani ben, “iki kol, iki bacak, bir baş ve insan cismi denilen şeyi teşkil eden başka bütün bölümlerden kurulu, üstelik beslenen, yürüyen, duyan ve düşünen herhangi bir bütünüm,” demek istemişim.

Eudoxe: Soruma karşılığı iyi anlatamadığınızı ve sorduğumdan fazla şeylere cevap verdiğinizi zaten cevabınızdan anlamıştım. Sizi, kollarınız, bacaklarınız, başınız ve insan makinesini kuran başka bütün bölümlerinizi kuşku duyduğunuz şeylerin arasına koyduğumuz için, hiçbir zaman var

olmasından emin olmadığınız bütün bu şeyler üzerine sorguya çekmek istememiştim. Öyleyse bana asıl, kuşku duyan olarak, ne olduğunuzu söyleyin. Çünkü size sormak istediğim biricik şey budur ve bunun dışında hiçbir şeyi kesinlikle bilemezsiniz.

Poliandre: Kuşkusuz ki, bu söylediklerinizden sonra, şimdi, cevabımda aldandığınızı ve düşüncenizi iyice kavrayamadığım için, gerektiğinden çok daha ileri gittiğimi görüyorum. Bu beni gelecekte daha sakınlımlı kılacağı gibi, aynı zamanda, bize öğretmek istediğiniz şeylerin bilgisine bizi sade ve kolay yollarla götüren yönteminizin keskinliğine de hayran kılmaktadır. Ayrıca yaptığım yanlışla uğurlu bir yanlış demenin de yersiz olmayacağını farkındayım. Çünkü onun sayesinde, düşünen varlık olarak varlığımı oluşturan şeyin, hiç de 'cismim' dediğim şey olmadığını çok iyi görüyorum. Hatta bir cismim olduğunu bile bilmiyorum; çünkü ondan kuşku duyabileceğimi bana gösterdiniz. Buna bir vücudum olduğunu kesinlikle yadsıyamayacağımı da ekleyebilirim. Bununla birlikte, bütün bu varsayımları olduğu gibi kabullensek de, bu, var olduğundan emin olmama engel olmaz; tam tersine, var olduğum ve bir cisim olmadığım konusunda edindiğim kesinlikte beni daha çokça doğrular. Aksi halde, cismimden kuşku duyunca, kendimden de kuşku duymam gerekirdi. Bu ise olanaksızdır. Çünkü var olduğuma tümüyle ve kesinlikle eminim, öyle ki hiçbir biçimde kuşku duyamayacak derecede eminim.

Eudoxe: Çok güzel şeyler söylüyorsunuz. O kadar iyi söylüyorsunuz ki, bu nokta üzerinde, ben de daha iyisini söyleyemezdim doğrusu. Yapılacak şeyi çok iyi görüyorum, kendinizi tümüyle iradenize bırakın, benim de biricik işim size

gideceğiniz yolu göstermek olacaktır. Bundan başka hakikatleri, hatta en zor hakikatleri bulmak için, iyi yönetilmek koşuluyla, herkesin 'sağduyu' dediğine sahip olmak yeterlidir sanıyorum ve sizde istediğim kadar sağduyu bulduğum için, size yalnızca gelecekte gideceğiniz yolu göstereceğim. Öyleyse bu ilk ilkedен çıkan sonuçları, kendi araçlarınızla çıkarmaya devam edin.

Poliandre: Bu ilkeyi çok verimli görüyorum, aynı zamanda zihnime de birçok şey geliyor. Öyle ki onları sıraya koymak için çok sıkıntı çekeceğimi sanıyorum. Ne olduğumu dikkatlice gözden geçirmek ve bunu daha önce olduğumu sandığım ile kesinlikle karıştırmamak için verdiğiniz biricik düşünce zihnimden öyle karanlıkları attı ki bu alevin ışığında bendeki "görülmez"i çok iyi görüyorum ve bendeki "dokunulmaz"-dan da o kadar eminim ki cismimden hiçbir zaman bu kadar emin olamamıştım.

Eudoxe: Bu ruhsal atak, Epistémon'un hoşuna gitmese de, benim çok hoşuma gidiyor. Siz onu yanlışından kurtarıp da bu ilkede bulunduğunu söylediğiniz şeylerin bir kısmını gözlerinin önüne koymadıkça, o hep sizi aydınlatan ışığın, yaklaşınca sönen serseri ışıklara benzediğini sanacak, sönünce de daha önceki karanlıklara yani eski bilgisizliğinize düşeceğinizden korkacaktır. Kuşkusuz, kendinizi öğretime hiç vermediğiniz, filozofların kitaplarını da hiç karıştırmadığınız halde, bu kadar az bir emekle bilgin olmanız harika bir olay olacaktır. Dolayısıyla Epistémon'un bu düşüncede olmasına şaşırmalıyız.

Epistémon: Kuşkusuz, itiraf edeyim, bunu bir ruh alevlenmesi olarak gördüm ve felsefenin öğrettiği o büyük hakikat-

ler üzerine düşüncesini hiç işletmemiş olan Poliandre'nin içlerinden en küçüğünü incelerken büyük bir sevince düştüğünü ve onu size bütün bir taşkınlıkla ifade etmekten kendini alamadığını sandım. Ama sizin gibi uzun zamandır bu yolda yürüyenler, eskilerin yazılarını yeniden yeniden okumak, filozofların en çetrefil düşüncelerini çözmek ve açıklamak için çok göz nuru ve emek verenler, bu ruh alevlenmelerine karşı hiç hayranlık göstermezler. Onlara, matematikleri eşikten itibaren selamlamaya kalkanların düştüğü boş umutlardan daha fazla değer vermezler. Gerçekten bu gibiler, kendilerine bir çizgi ile bir daire verilir verilmez, sonra bir doğru çizgi ile bir eğri çizginin ne olduğunu öğretir öğretmez, dairenin karelenmesi ile küpün katlanmasını bulacaklarına inanırlar. Ama biz Pyrrhoncuların doktrinini birçok kez çürüttük ve felsefede kullandıkları yöntemin o kadar az meyve vermesi de gösteriyor ki bütün ömürlerince doğru yoldan ayrılmışlar ve felsefeye soktukları kuşkulardan kurtulamamışlardır, öyle ki kendilerini yalnız bir şeye vermişe benziyorlar: o da, kuşku duymayı öğrenmektir. Böylece, Poliandre hoş görsün, kendisinin de daha iyi bir şey elde edebileceğinden kuşku duymayı sürdüreceğim.

Eudoxe: Poliandre'ye seslenmekle beni saf dışı etmek istediğinizi çok iyi görüyorum. Bununla birlikte alaylarınızın bana yönelmiş olduğu da apaçık. Önemli değil, hele Poliandre sözüne devam etsin, göreceğiz bakalım, sonunda kim gülecek?

Poliandre: Pekâlâ, ben devam edeyim, zaten tartışmanın aranızda kızışmasından ve sorunu böyle çok yüksekte ele alınca da, hiçbir şey anlamayacağımdan korkuyordum. Başlangıç noktama dönmekle de elde etmeyi umduğum bütün

meyveler elimden gidecek. Öyleyse kendisinin beni koyduğu yolda, Eudoxe elimden tutmak istediği sürece, bu umudu beslememe izin vermesini Epistémon'dan rica ediyorum.

Eudoxe: Aslında, siz kuşku duyduğunuz ölçüde kendinizi gözden geçirerek, bir cisim olmadığınızı, dolayısıyla da insan cismi makinesini oluşturan bölümlerden hiçbirini, yani ne kol, ne bacak, ne baş, ne göz, ne kulak, ne de herhangi bir duyunun işini gören hiçbir organı, kendinizde bulamadığınızı gördünüz, ama bakın bakalım, biraz önce eskiden kavradığınız biçimde verdiğiniz insan tanımına koyduğunuz bütün öteki şeyleri de aynı şekilde atabilir misiniz? Çünkü, çok doğru olarak gördüğünüz gibi, cevabınızla sorunun sınırlarını epeyce aştınız, bununla da uğurlu bir yanlış yaptınız; gerçekten bu sayede, size ait olmadığını açıkça gördüğünüz her şeyi kendinizden uzaklaştırarak ve reddederek ve var olmanızdan, duyduğunuz kuşkudan emin olduğunuz kadar emin olacağınızı sağlayacak bir zorunlulukla size ait olduğunu bildiğiniz şeyin dışında hiçbir şeyi kabul etmemek koşuluyla ne olduğunuzun bilgisine kolayca ulaşabilirsiniz.

Poliandre: Beni böylelikle bir noktaya getirdiğiniz için size teşekkür ederim, çünkü nerede olduğumu artık bilmez olmuşum. Başlangıçta, kol, bacak, baş ve insan cismi denen şeyi oluşturan başka şeylerden kurtulmuş bir bütünüm; sonra yürürüm, beslenirim, duyarım ve düşünürüm demiştim. Kendimi sadece olduğum gibi gözden geçirmek için, insan cismi makinesini oluşturan tüm bu bölümlerle bu organları atmam, yani kendimi kolsuz, bacaksız, başsız, kısacası, cisimsiz gözden geçirmem de gerekti. Şimdi, bizde kuşku duyanın asla vücudumuz dediğimiz şey olmadığı doğrudur; öyleyse kuşku duyarken, beslenmediğim, yürümediğim de

doğrudur. Çünkü bu iki iş de vücut olmadan yapılmaz. Sonra kuşku duyarken duyabileceğimi de söyleyemem, Çünkü yürümek için ayaklar gerekir; görmek ve duymak için de göz ve kulak olmalıdır. Ama vücudum olmadığı için, bu organlardan hiçbirisi bende olmadığına göre, hakikatte duyduğumu da söyleyemem. Bundan başka eskiden rüyada birçok şey duydum ki gerçekte duymamıştım ve mademki burada kuşku duyamayacağım derecede kuşku duyulmayan hiçbir şeyi kabul etmemeye karar verdim, öyleyse duyan bir şey yani gözleriyle gören, kulaklarıyla duyan bir şey olduğumu söyleyemem. Çünkü hiçbir şey hissetmediğim halde, bu şekilde hissettiğimi sanabilirim.

Eudoxe: Bana düşen sadece sizi burada durdurmaktır. Yolunuzdan çevirmek için değil, size cesaret vermek ve iyi yönetildiği zaman sağduyunun gücünün nelere yettiğini göstermek için. Tüm bu şeylerden, doğru olmayan ve kendinden önce gelenlerden yerinde ve doğru olarak çıkarılmayan bir şey var mıdır? Ayrıca, bütün bunlar; mantık, kural, kanıtlama formülü olmadan, yalnız kendiliğinden hareket ettiği zaman, insan sanat ve tembelliğinin onu olgunlaştırmaktan çok, bozmak için icat ettiği bin bir çeşit kurala korka korka uymaya çalıştığı zamankinden, daha az yanılmaya uğrayan akıl ve sağduyunun ışıyla söyleniyor ve yapılıyor. Üstelik bence, Epistémon da bizim gibi düşünüyor; gerçekten bir şey söylememesi, sizin söylediğinizi doğruladığını gösteriyor. Öyleyse Poliandre, devam edin, ona sağduyunun nereye kadar gidebileceğini ve ilkemizden hangi sonuçlar çıkabileceğini gösterin.

Poliandre: Kendime yüklediğim bütün bunlardan ancak bir tanesini incelemek gerekiyor, yalnız onun benden ayrılması olanaksız bir doğal yapısının olduğunu görüyorum. Çünkü

kuşku duyduğum doğru ise, ki doğruluğundan kesinlikle kuşku duymuyorum, düşündüğüm de doğrudur; öyleyse, kuşku duymak, acaba herhangi bir biçimde düşünmekten başka bir şey midir? Ve kuşkusuz düşünmeseydim, ne kuşku duyduğumu, ne de var olduğumu bilebilirdim. Oysa ben varım, var olduğumu da biliyorum; biliyorum, çünkü kuşku duyuyorum, yani dolayısıyla düşünüyorum. Hatta bir an için düşünmekten kesilseydim, aynı zamanda var olmaktan da kesilirdim; böylece, kendimden ayıramayacağım biricik şey, ben olduğumu kuşkusuz bildiğim ve şimdi yanılma korkusu olmaksızın doğrulayabileceğim biricik şey düşünen bir şey olmamdır; böyle de olabilirdi.

Eudoxe: Ne dersiniz Epistémon, Poliandre'nin söylediğini siz nasıl buluyorsunuz? Bütün düşüncelerinde sakat olan ya da mantıksız olan bir şey var mı? Bilgisiz ve eğitimsiz bir insanın doğru düşünebilemesini ve her noktada kendisiyle aynı noktada buluşmasını mümkün görüyor musunuz? Dolayısıyla, kararım doğru ise, kuşkusunu iyi kullanmasını bilen bir adamın, duyduğu kuşkudan hiç kuşku duyulmayacak sonuçlar çıkarabileceğini, hatta bütün şeylerin temelini ve birleştiği merkezin büyük ilke üzerine kurduğumuz sonuçların hepsinden, daha kuşkusuz ve daha yararlı sonuçlar çıkarabileceğini görmeye başlamamız gerekir. O ilke de şudur: Bir tek ve aynı şeyin aynı zamanda hem var hem de yok olması olanaksızdır. Onun yararını kanıtlama fırsatını bulacağımı da kuşkusuz biliyorum. Ama şimdilik Poliandre'nin konuşmasının gidişini bozmamak için kanıtımızdan ayrılmayalım. Diyeceğiniz ve itiraz edeceğiniz bir şey varsa söyleyin.

Epistémon: Mademki, benimle tartışmak istiyorsunuz, hatta bana saldırıyorsunuz bile, öyleyse alevlenen mantığın

neler yapılabileceğini size göstereceğim ve bununla, sizi öyle sıkıntılar ve engellerle baş başa bırakacağım ki yalnız Poliandre değil siz bile zor içinden çıkacaksınız Çok uzağa gitmeyelim, daha çok burada kalalım ve ilkelerinizi ve çıkardığınız sonuçları ciddi olarak inceleyelim. Çünkü gerçek mantık yardımıyla ve sizin ilkelerinizden hareket ederek, Poliandre'nin söylediklerinin hepsinin çürük bir temele dayandığını ve hiçbir sonuç vermediğini size kanıtlayacağım. Var olduğunuzu söylüyorsunuz, var olduğunuzu biliyorsunuz, biliyorsunuz, çünkü düşünüyorsunuz. Ama düşünmek nedir, kuşku duymak nedir hiç bilmiyorsunuz ve mademki emin olmadığınız ve tam olarak bilmediğiniz hiçbir şeyi kabul etmek istemiyorsunuz, böylesine karanlık ve pek de güven duyulmayan temelleri dayanak noktası olarak var olduğunuzdan nasıl emin olabiliyorsunuz? Kararın bir kanıtlama gücü kazanabilmesi kendisini başkalarına anlatmak istemeden önce kendi kendini anlayabilmesi için daha önce Poliandre'ye "kuşku"nun, "düşünce"nin, "var olma"nın ne olduğunu öğretmek gerekirdi.

Poliandre: Kuşkusuz bu benim zekâmın gücünü aşıyor; bunun için, bu büyük düğümü çözmeyi Epistémon'la size, ikinize, bırakarak çekiliyorum.

Eudoxe: Pekâlâ, bu seferlik bunu üstüme alıyorum. Ama siz de çarpışmamıza hakem olunuz, şartım budur. Tabii Epistémon'un düşüncemi kabul edeceğine ilişkin size söz veremem. Onun gibi birçok kanıyla dolu ve peşin hükümlerin içinde sapıtmış bir kimse, yalnızca tabiat ışığına çok zor güvenebilir, çünkü o kulaklarını yalnız aklın sesine açmaktan çok otoriteye boyun eğmeye alışmıştır. Ve bir karar verirken, kendisine danışmaktan çok başkalarına sorar ve eskilerin kitaplarına başvurur. Sonra da, nasıl çocukluğundan beri an-

cak öğretmenlerinin otoritesi üzerine dayananı, akla tercih etmişse, aynı biçimde şimdi de otoritesini akıl gibi gösteriyor ve daha önce kendisinin başkalarına verdiği haracı şimdi de başkalarının kendisine ödemesini istiyor. Ama eğer söylediği-me inarır ve aklınız da inanmanızı doğru olduğunu söylese, bundan çok sevineceğim ve Epistémon'un ileri sürdüğü itirazlara bol bol cevap verdiğimi düşüneceğim.

Epistémon: Ben sandığınız kadar inatçı, sözden çok zor anlayan, tatmin edilmiş olmaktan sevinmeyen bir kimse değilim. Üstelik Poliandre'ye güvenmemekte haklı olsam da, çarpışmamızı hakemliğine bırakmayı pekâlâ isterim. Hatta ilan ettiği anda yenilmeyi kabul etmeye de hazırım. Ama aldanmamaya, başkalarına yüklediği yanılmaya kendisi de düşmemek için dikkatli olmalıdır. Yani size olan güvenini ikna etmek için uydurulan bir kanıt olarak almamalıdır.

Eudoxe: Kuşkusuz ki, bu kadar zayıf bir temel üzerine dayanması bir felaket olurdu. Bundan sakınacağına eminim. Ama konudan çıkmadan yolumuza devam edelim. Bu, "kuşku duyuyorum, öyleyse varım," ya da aynı şey olan, "düşünüyorum, öyleyse varım," önermesinin doğruluğundan tümüyle emin olmadan önce, "kuşku", "düşünce" ve "var olma"nın ne olduğunu bilmek gerektiği noktası üzerinde sizinle aynı düşüncedeyim Epistémon. Ama bunu bilmek için gerçek bir tanım verirken yakın cinsle türsel ayrılığı bulmak gerektiği gibi, zihnimizi zorlamanın ve ona işkence yapmanın zorunlu olduğunu hayal etmeyin. Bu yalnızca, okullarda vekil öğretmen ya da münazaracı olmak isteyenlerin işidir. Ama eşyayı tek başına incelemek isteyen ve onlar üzerine kavradığına göre karar veren bir kimsenin düşüncesi, dikkat ettiği zaman, "kuşku", "düşünce" ve "var olma"nın ne ol-

duğunu yeterince bilmek için ve zorunlu olarak ayrılıklarını öğrenmek için gereken ıııktan yoksun olacak derecede zayıf olamaz. Yalnızca birçok ıeyleri de, tamamlamak isterken karanlıkta bırakıyoruz. Çünkü basit ve açık olduklarından, onları ancak kendiliğinden daha iyi bilir ve görebiliriz. Ayrıca, bilimlerde iılenilen baılıca yanlıılar arasına koymak gereken bir yanlıı da, yalnız kavranmak gerekeni tanımlamak isteyenler ile açık ıeyleri karanlık ıeylerden ayırt edemeyenler de bilinmek için tanımlanması gerekenle kendiliğinden çok iyi bilinebileni göremeyenlerin iılediği yanlııdır. Gerçekten, var olduğunu çıkarmak ve doğrulamak, önce “var olmanın ne olduğu”nu öğrenmeye muhtaç olacak kadar anlayıısız bir kimse olacağını sanmıyorum. “Kuıku” ile “dıınce” için de böyle. Hatta şunu da eklemek isterim, bu ıeyleri kendimden baıka bir yerden öğrenmek olanaksızdır, kendi deneyiminden, bilinç ya da herkesin kendini incelediği zaman kendinde bulduğu i tanıklıktan baıka bir araçla onlardan emin olmak da olanaksızdır. Nitekim “beyaz”ın ne olduğunu anlatmak için, bir küre “beyaz”ı tanımlamanın yararsız olduğunu biliyoruz, bizim, “beyaz”ın ne olduğunu bilmemiz için, sadece gözümüzü amamızın yeterli olması gibi, “kuıku” ile “dıınce”nin ne olduğunu bilmek için, kuıku duymak ve dıınmek yeterlidir. Bu bize, bunun üzerine bilebileceğimiz her ıeyi öğrettiği gibi, hatta en doğru tanımlardan daha fazlasını da öğretir. Öyleyse, Poliandre’nin formllendirdiği sonuçları çıkarmadan önce, bu ıeyleri bilmiı olması doğrudur. Zaten onu hakem seçtik, yleyse soralım bakalım, bunları hiç bilmiyor muydu?

Poliandre: Doğrusu ancak benden öğrendiğiniz bu ıey üzerine tartıımanızı duymaktan çok büyük keyif alıyorum, duyuyorum ve hiç değilse bu nedenle kendimi ğretmen, sizi

öğrençi görmekten pek büyük keyif alıyorum. Bunun için ikinizi de sıkıntıdan kurtarmak ve sorununuzu hemen şimdi çözümlemek için (öyle ya beklenmedik bir zamanda olan bir şeye “hemen şimdi oldu,” deriz), kesinlikle diyebilirim ki her ne kadar Epistémon kuşku duymaya başladığı zaman farkına vardım veya dikkat ettimse de, bugüne kadar kuşkunun ne olduğundan hiç kuşku duymamıştım. Siz bana bilgisi bize ancak duyular yolu ile gelen şeylerden edindiğimiz zayıf kesinliği gösterir göstermez, bu şeylerden kuşku duymaya başladım, bu da aynı zamanda kuşkumu ve kuşkudan elde ettiğim, kesinliği belirtmek için yeterli oldu. Öyle ki kuşku duymaya başladığım andan itibaren kendimin kesinlikle bilmeye başladığımı söyleyebilirim. Ama kuşkumla kesinliğim aynı şeylere ait değildir. Çünkü kuşkum yalnız benden dışarıdaki şeylerle ilgiliydi, kesinliğim, kuşkumla bana aitti. O halde Eudoxe’un dediği doğrudur. Birtakım şeyler vardır ki onları ancak görerek öğrenebiliriz. Böylece “kuşku” nedir, “düşünce” nedir öğrenmek için, kuşku duymak ve düşünmekten başka bir şey lazım değildir. “Var olma” için de böyledir. Yalnızca bu sözcükten ne anlaşıldığını bilmek gerekir. O zaman derhal, gerçekten, bilinmesi gereken şey, bilinebildiği kadar bilinir ve burada “şey”i aydınlatmaktan çok karartmaya yarayan tanıma da hiçbir gereksinme yoktur.

Epistémon: Mademki Poliandre hoşnuttur, öyleyse ben de bununla yetinerek, tartışmayı daha ileri götüremeyeceğim. Bununla birlikte burada tartışarak geçirdiğimiz iki saat sırasında çok ilerlediğimi de görmüyorum. Göklere çıkardığınız bu güzel yöntem sayesinde, bütün öğrendiği, yalnızca kuşku duyduğu, düşündüğü ve düşünen bir şey olduğudur. Kuşkusuz bu olağanüstü bir şeydir! İşte çok az şey için bir sürü söz! Bu, dört sözcükle de söylenebilirdi ve hepimiz de bunu kabul

ederdik. Benimse çok az önemli bir şey öğrenmek için bu kadar söz ve zaman harcamam gerekseydi, doğrusu buna zor katlanırdım. Öğretmenlerimiz bize daha fazlasını söyler ve kendilerine daha fazla güvenirler, hiçbir şey önünde duraksamazlar, her şeye girer ve her şey hakkında bir karar verirler. Onları hiçbir şey amaçlarından çevirmediği gibi, onlar hiçbir şeyin önünde de şaşmazlar. Ne olursa olsun, çok sıkışınca iki anlamlı bir söz (*equivoque*) veya söz oyunu (*distinguo*) ile işin içinden çıkarlar. Sonra yöntemlerinin daima sizinkine tercih edileceğinden emin olabilirsiniz, sizinki her şeyden kuşku duyuyor ve yanlış adım atmaktan o kadar korkuyor ki durmadan yerinde sayıyor ve hiç ilerlemiyor.

Eudoxe: Ben hiçbir zaman kimseye hakikati aramada güdülecek yöntemi göstermek iddiasında bulunmadım, yalnızca kullandığım yöntemi söylemek istedim. Böylece, onu kötü görenler bırakabilir, tersine iyi ve faydalı bulanlar da kullanabilir; herkes ona kabul veya reddetme konusunda tümüyle özgürdür. Onunla ancak çok az ilerlediğim konusunun da cevabını deneyimin kararına bırakıyorum. Bununla birlikte eminim ki, dikkatinizi bana vermek koşuluyla benimle birlikte göreceksiniz ki ilkelerimizi kurmak için ne kadar dikkatli olsak yeridir. Ama bu ilkeleri bir kez iyice kurduktan sonra sonuçları bizi umduğumuzdan daha kolayca daha uzağa götürebilir. Bana göre bilimlerde olan bütün yanlışların biricik kaynağı başlangıçta karanlık ve hiçbir açık seçik görüşe sahip olmadığımız şeyleri ilke olarak aldığımız zaman, aceleyle verdiğimiz kararlardır. Söylemediğimin doğruluğunu kanıtlayan da, ilkeleri kesin ve herkesçe belli bilimlerde yaptığımız ufak ilerlemelerdir. Oysa ilkeleri karanlık ve kuşku olan öteki bilimlerde ise, kendileriyle samimi olmak isteyenler, çok zaman harcadıktan ve birçok kitap okuduktan son-

ra bir şey öğrenmediklerini ve bir şey de bilmediklerini fark ettiklerini itiraf etmelidirler. Sevgili Epistémon, Poliandre'yi bana öğretilenden daha emin bir yola götürmek isterken, olmak, düşünmek ve düşünen bir şey olmaktan emin olduğum kadar emin olmayacağım hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmeyeceğim noktasında kesin ve sağlam bir karar aldıysa, hiç şaşmayınız.

Epistémon: Siz her zaman ayaküstü düşen cambazlara benziyorsunuz; daima ilkenize dönüyorsunuz. Ama böyle devam ederseniz, çok uzağa gidemeyeceğimiz gibi, çok çabuk da yürüyemezsiniz. Öyle ya, varlığımızdan emin olduğumuz kadar kesin hakikatleri her zaman nasıl bulacaksınız?

Eudoxe: Bu hiç de sandığınız kadar zor değildir, Çünkü bütün hakikatler birbirinden çıkar ve karşılıklı olarak birbirine bağlıdır. Yöntemin bütün sırrı yalnız ilk ve en basitlerden başladıktan sonra yavaş yavaş ve basamak basamak en uzak ve en giriftlerine kadar ilerlemektedir. Şimdi benim ilk ilke olarak koyduğum şey, hangi yöntemle olursa olsun bilebileceğiniz şeylerin ilki olduğundan kim kuşku duyabilir? Gerçekten apaçık ki dünyada bulunan bütün şeylerin doğruluğundan kuşku duysak de ondan kuşku duyamayız. Sonunda hiç aldanmamak için iyi başlayınca da, en ufak bir kuşkuya konu olacak hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemeye dikkat etmeniz gerekir. Bunun için de, bana göre, Poliandre'yi tek başına konuşmaya bırakmalıyız. Çünkü sağduyudan başka bir öğretmeni olmadığından ve akıllı da hiçbir yanlış peşin hükümle bozulmadığından, aldanması hemen hemen olanaksızdır ya da hiç değilse, yanılrsa bile, yanıldığının farkına çok çabuk varacaktır ve kolayca doğru yola dönecektir.

Epistémon: Öyleyse, söylesin, dinleyelim. Bırakalım, ilkenizde bulduğu şeyleri anlatsın.

Poliandre: Düşünen şey düşüncesinde o kadar çok şey var ki açıklamak için günler gerekir. Şimdilik yalnız başlıcaları ile bu düşünceyi daha açık seçik kılmaya yarayan şeyleri ele alalım ve ona kendisiyle ilgisiz şeylerle karıştırmamaya yarayan şeylerden söz edelim. Ben düşünen şeyden şunu anlıyorum...⁹

⁹ Yapıt, bu cümlede kalıyor. (çev.)

